

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS VE TURİZM BAĞLAMINDA AYBASTI VE KABATAŞ YÖRESİ EFSANELERİ

Mustafa EREN*

ÖZ

Türkiye’de somut olmayan kültürel miras çalışmaları 2006 yılından beri hız kazanmıştır. Somut olmayan kültürel miras çalışmalarının amacı tanıtmak, korumak ve yaşatmaktır. Son yıllarda bu kültürel unsurların turizm gibi faaliyetlerde kazanç getirici bir unsur olarak değerlendirildiği de görülmektedir. Yapılan çalışmalardan somut olmayan kültürel mirasın halk anlatıları başlığı altında bulunan efsanelerin kültür, inanç ve sağlık turizminde etkili olduğu bilinmektedir. Çalışmanın ekseninde yer alan ve efsaneleriyle öne çıkan Aybastı ve Kabataş yöresi, Ordu ilinin güney batısında yer alan ortak tarihî ve kültürel değerlere sahip iki ilçedir. Yöre, birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır ve bu nedenle zengin bir tarihî ve kültürel geçmişe sahiptir. Bu tarihî ve kültürel zenginliğin bir ifadesi olarak yörede tarihî ve dinî birçok efsane anlatılmaktadır. Bu efsanelerin yöreye sosyal ve ekonomik yönden fayda sağlaması için kültür ve inanç turizmine kazandırılması gerekmektedir. Bu çalışmada, nitel araştırma türlerinden doküman incelemesi ve literatür taraması yöntemleriyle somut olmayan kültürel miras, Aybastı ve Kabataş yöresi, turizm ve kültür turizmi hakkında bilgi verilmiş, Aybastı ve Kabataş yöresinin yazılı kaynaklarda yer alan efsaneleri metin ve bağlam merkezli içerik analiziyle incelenmiştir. Yapılan bu incelemede yöre efsanelerinin mekân, kahraman, olay örgüleri ve motiflerinin turizm kapsamında kitap, broşür, hediyelik eşya ve anıt gibi alanlarda tanıtım ve çevre düzenlemelelerinde değerlendirilmesinin gerektiği ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Somut Olmayan Kültürel Miras, Aybastı, Kabataş, Efsane, Turizm

LEGENDS OF AYBASTI AND KABATAŞ REGION IN THE CONTEXT OF INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE AND TOURISM

ABSTRACT

Intangible cultural heritage studies in Turkey have gained momentum since 2006. The aim of intangible cultural heritage studies is to promote, protect and sustain. In recent years, it has been observed that these cultural elements have been evaluated as a profitable element in activities such as tourism. It is known from the studies that the legends under the title of folk narratives of intangible cultural heritage are effective in culture, faith and health tourism. Aybastı and Kabataş regions, which are at the center of the study and stand out with their legends, are two districts with common historical and cultural values located in the southwest of Ordu province. The region has hosted many civilizations and therefore has a rich historical and cultural past. As an expression of this historical and cultural wealth, many historical and religious legends are told in the region. In order for these legends to provide social and economic benefits to the region, they should be included in culture and faith tourism. In this study, information was given about intangible cultural heritage, Aybastı and Kabataş region, tourism and cultural tourism with the methods of document review and literature review, which are qualitative research types, and the legends of Aybastı and Kabataş region in written sources were examined with text and context-centered content analysis. In this examination, it was revealed that the place, hero, plot and motifs of the regional legends should be evaluated in promotion and environmental arrangements in areas such as books, brochures, souvenirs and monuments within the scope of tourism.

Keywords: Intangible Cultural Heritage, Aybastı, Kabataş, Legend, Tourism

Makale Gönderim Tarihi: 22.02.2025

Yayına Kabul Tarihi: 23.06.2025

* Dr. Öğr. Üyesi, Ordu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORDU; ORCID: 0000-0003-4153-2671, E-posta: kutaymustafa@hotmail.com

Giriş

Ziya Gökalp kültür yerine Arapça hars kelimesini kullanır ve kültürü “*bir milletin dinî, ahlaki, hukuki, muakelevî (rasyonel-akli), bedîî (estetik), iktisadi ve fennî hayatlarının ahenktar bir mecmuası*” olarak tanımlar (1976, s. 25). Daniel G. Bates ise kültürü, bir toplumun üyelerinin içinde bulundukları dünya ve birbirleriyle ilişkilerinde kullandıkları öğrenme yoluyla gelecek kuşaklara aktarılan ortak inanç, değer, âdet, davranış ve maddi nesneler sistemi olarak tanımlamaktadır (2009, s. 6). Bu tanımlar, insanın doğumundan itibaren edindiği davranış biçimlerini, bilgi ve becerileri, ürettiği ürünleri kapsamaktadır. Milleti bir araya getiren ve devamını sağlayan kültür, gelenek ve görenekleri de içine alan bir yapıya sahiptir. Gelenek; el sanatları geleneği, mutfak ve beslenme geleneği, çocuk oyunları geleneği, mâni söyleme geleneği gibi folklorun hemen her alanında karşımıza çıkar. Dolayısıyla gelenekler ve geleneklerle oluşan maddi, manevi tüm unsurlar kültürü meydana getirmektedir.

Kültürü inceleyen bilim dalına ise halk bilimi (folklor) denmektedir. Halk bilimi yanında antropoloji ile etnolojinin de temel konusu kültürdür. Halk bilimi, belli bir ülkede yaşayan halkın toplum birliklerini, kültür ürünlerini; gelenek, töre, tören, dil ve ağız özelliklerini; din ve mezhep ayrımlarını inceleyen bir bilim dalıdır (Boratav, 1995, s. 10-11). Halk bilimciler kültürü somut ve somut olmayan kültürel miras olarak bölümlere ayırmışlardır. Somut kültürel miras kültürün maddi yönünü kapsar. Mimari, geleneksel el sanatları ürünleri, kılık kıyafet, araç gereç gibi ürünler somut kültürel miras kapsamına girer ve bu ürünler müzelerde sergilenerek gelecek nesillere aktarılır. Somut olmayan kültürel miras ise somut kültürel miras ürünlerinin yapım teknikleri, bilgi ve becerileri ile halkların inanç, gelenek ve sözlü kültür ürünlerini kapsayan geniş bir alandır.

Kültürün ortaya çıkıp şekillendiği ortamlar sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamları olarak gruplara ayrılmaktadır. Sözlü kültür ortamı, anlatı türlerinin ilk ortaya çıktığı, konuşma dilinin, hareketlerin ve mimiklerin kullanıldığı yüz yüze gerçekleşen iletişim ve aktarımı ifade etmektedir. Yazının icadı ile beraber yazılı kültür ortamı ortaya çıkmıştır ancak sözlü kültür ortamı hâlâ varlığını sürdürmektedir (Aça, 2021, s. 5-6). Efsaneler de sözlü kültür ortamında ortaya çıkmış, yayılmış ve bazıları yazıya geçse de anlatılmaya devam eden canlı bir söylem türüdür.

Somut kültürel mirasın korunması çalışmaları insanlık tarihiyle eş bir zamanı kapsar ve bu koruma günümüzde müzelerle sağlanır. Müzeleşme unutulma tehlikesiyle yüz yüze bulunan ulusal kültürü basmakalıp hâle getirip sıradanlaştırmaktadır. Aktulum’a göre buna engel olmanın ve yapıtları gündemde tutmanın en etkili yolu onları yeni bağlamlarda alıntılanmak, yeniden kullanmak ya da yeniden yazmaktır (2013, s. 77-78). Müzelerde korunmaya çalışan somut kültürel mirasa ait ifade, bilgi ve becerileri koruma altına alma ve yaşatmayla ilgili son yıllarda önemli çalışmalar yapılmaktadır. Uygulamalı halk bilimi çalışmaları bunlar arasındadır. Bu bağlamda UNESCO, 2003 yılında bir sözleşme yayınlayarak somut olmayan kültürel miras (SOKÜM) çalışmalarını başlatmıştır. Bu sözleşme “*toplulukların, grupların ve bazı durumlarda bireylerin kültürel miraslarının bir parçası olarak gördükleri kültürel uygulamaları, ifadeleri, bilgi ve becerileri tanıtmayı, korumayı ve aktarmayı amaçlamaktadır.*” (UNESCO, 2025). Sözleşmede somut olmayan kültürel miras listeleri: “İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi, Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi, Korumanın İyi Uygulamaları Kaydı” başlıklarıyla yer almaktadır (UNESCO, 2025). Somut olmayan kültürel miras; sözlü

gelenekler ve anlatımlar (masal, halk hikâyesi, efsane) gösteri sanatları (karagöz, meddah), toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler, geleneksel yemekler, halk hekimliği, halk takvimi ve meteorolojisi, el sanatları geleneği gibi halk biliminin kapsamına giren unsurları karşılamaktadır (YAKEGM, 2025).

Türkiye bu sözleşmeye 2006 yılında taraf olmuş ve 2025 yılı itibariyle Meddahlık Geleneği, Toplumsal Hikâye Anlatıcıları (2008), Mevlevi Sema Töreni (2008), Âşıklık Geleneği (2009), Karagöz (2009) ve Geleneksel Sohbet Toplantıları (2010) gibi otuz bir tane kültürel değerini bu sözleşmeyle belirlenen “İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi” ve “Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi”ne aldirmayı başarmıştır (İCH.UNESCO, 2025). Bu kayıtlarla Türkiye, dünyada somut olmayan kültürel miras listesine en fazla unsur kaydettiren üçüncü ülke konumundadır.

Türkiye ulusal çapta da somut olmayan kültürel miras çalışmaları yapmakta kendi listesini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’nin Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri; “Klasik Türk Süsleme ve El Sanatları, Geleneksel El Sanatı Ustalığı (Geleneksel Zanaatkârlık), Geleneksel Çocuk Oyunları ve Oyuncakları, Evlenme Gelenekleri, Halk Anlatıları Geleneği ve Halk Ozanlığı ve Âşıklık Geleneği” gibi otuz altı unsurdan meydana gelmektedir. 2025 yılı itibariyle Türkiye’de bu otuz altı unsurdan toplam 1.545 kayıtlı somut olmayan kültürel miras ögesi bulunmaktadır (YAKEGM, 2025). Hemen her yöreyi kapsayan bu unsurların korunma ve yaşatılması gelecek nesillere aktarılması oldukça önemlidir. Bu yapılırken kültürel mirasın turizmde kullanılması ait olduğu yörenin ve ülkenin kalkınmasına fayda sağlayacaktır. Bu kapsamda somut olmayan kültürel miras unsurlarından biri olan ve halk anlatıları geleneğinin içinde yer alan efsanelerin turizmdeki yeri ve Aybastı, Kabataş yöresi efsaneleri turizm bağlamında incelenecektir. Çalışmada ilk önce nitel araştırma türlerinden doküman incelemesi ve literatür taraması yöntemleriyle somut olmayan kültürel miras, Aybastı ve Kabataş yöresi, yörede anlatılan efsaneler ve turizm hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra bu yörelerin somut olmayan kültürel varlıklarından birisi olan ve “Halk Anlatıları” unsur başlığının altında yer alan efsaneler, metin ve bağlam merkezli içerik analizine tutulmuş, kültür turizmine kazandırılma bağlamında incelenmiş ve önerilerde bulunulmuştur.

2. Aybastı ve Kabataş Yöresi

Ordu yöresinde ilk yerleşimlerin izleri MÖ 400’lü yıllara kadar gitmektedir. Milattan önceki yıllarda bölge Miletliiler, Persler, Makedonyalı İskender ve komutanlarının hâkimiyeti altındadır. Ardından Pontus Devleti (MÖ 280-MS 63), Roma İmparatorluğu (63-395), Bizans (Doğu Roma) İmparatorluğu (395-1461) ve Trabzon İmparatorluğu (1204-1461) yörede etkili olmuştur (Yediyıldız, 2021, s. 46). Demir, yörede Oğuzlardan önce Kuman, Kıpçak ve Peçenek Türk boylarının bulunduğunu da öne sürmektedir (2007, s. 20). Ordu ve yöresinin Türkler tarafından ilk fethinin 1461 yılında Trabzon ile beraber yapıldığı bilinmektedir ancak Yediyıldız, “Ordu Tarihinden İzler” adlı eserinde bu fethin 1380’lerde Hacıemiroğulları Beyliği tarafından yapıldığını belirtmektedir (2021, s. 45).

Hacıemiroğullarına gelinceye kadar 1071 yılındaki Malazgirt Savaşı’ndan itibaren yöreye Oğuz Türkleri yerleşmeye başlamışlardır. Yörenin fetih mücadelelerinde Danişmendliler öncü olmuş, 1105 yılında Sivas’tan (Niksar) yola çıkarak Aybastı’nın Perşembe Yaylası’na kadar ilerlemişlerdir (Demir, 2001, s. 73). Bu mücadelede Danişmendli ordusunun pusuya düşürüldüğü ve Danişmend Gazi’nin yaralandığı yer bugün hâlâ Perşembe Yaylası’nda (Aybastı) ziyaret yeri olarak durmaktadır. Buraya bir mescit ve şehitlik yapılmıştır (Demir, 2007, s. 39). Ardından

Anadolu Selçuklular ve sonrasında Hacıemiroğulları merkezi Ordu olan ve Ünye'den Giresun'a kadar uzanan Orta Karadeniz Bölümü'nü 1270'lerden 1380'lere kadar süren mücadelelerle fethedilebilmişlerdir (Yediyıldız, 2021, s. 46-47). 1386 yılında Hacıemiroğulları Beyliği'nin başına geçen Hacı Emir Bey'in oğlu Süleyman Bey, Giresun'u fethederek Ordu'nun da içinde bulunduğu Orta Karadeniz Bölümü'nü tamamen yönetimi altına almış ve böylece bu bölgede yoğun bir Türk iskân hareketi yaşanmıştır (Yediyıldız, 2021, s. 52-53). Ordu Yöresi 1427 yılında ise Osmanlı egemenliğine girmiştir (Yediyıldız, 2021, s. 54-56) ve yazılı kayıtlarda ilk olarak 1455 tarihli tahrir defterinde "Vilâyet-i Bayramlı Me'a İskefsir ve Milas" adıyla geçmektedir. Bu defterde Ordu'ya bağlı bölük, nahiye ve niyabet adıyla 22 yerleşim yeri bulunmaktadır (Yediyıldız vd. 1992, s. 263-284).

Aybastı ilçesinin tarihte bilinen ilk adı Bölük-i Fidâverende'dir. Bu dönemde Aybastı, İskefsur kazası, Şebinkarahisar Sancağı, Erzincan Eyaleti'ne bağlı bir nahiyedir. 1455'teki merkezi kaynaklarda Nefs-i Fidaverende olarak yer almaktadır. Aybastı, 1547-1613 yıllarında ise Nâhiye-i Habsamana'ya bağlıdır ve adı "İbasda" olarak geçmektedir. 19. yüzyılda Aybastı nahiyesinin İbasdı, İbasda olarak anıldığı görülür ve Fidaverende'nin yerine bu tabirler kullanılır (Yediyıldız, 1985, s. 29-30).

1869-1874 tarihli Trabzon Eyaleti Salnamelerinde Aybastı'nın Ordu kazasına bağlı bir nahiye olduğu aktarılmaktadır. 1874 yılına gelindiğinde ise Aybastı kaza yapılmış ilk kaymakamı Ali Ağa, kâtibi de Ahmet Efendi olmuştur. 1945 yılında, Gökçöy'e bağlı bir nahiyeye dönüştürülmüş, 27 Haziran 1957 tarihinde 9644 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 7033 Sayılı Kanunla ise 01.04.1959 tarihinde ilçe yapılmıştır. Bu yıllarda belediye teşkilatı geliştirilmiş, İbrahim Gökalioglu ilk belediye başkanı seçilmiştir (Aybastı, 2025). Aybastı ilçesi bu tarihî derinliğinin yanında Tokat ve Niksar yöresini Fatsa Limanı'na bağlayan bir yol güzergâhında yer almaktadır. Aybastı ilçesinin yirmi bir mahallesi bulunmaktadır ve 2023 yılı verilerine göre nüfusu 20.966'dır (Aybastı Nüfusu, 2025). Kabataş ilçesi ise 1990 yılına kadar Aybastı'ya bağlı bir kasabadır. 20 Mayıs 1990 tarihli ve 3644 sayılı kanunla ilçe olmuş ve Aybastı'dan ayrılmıştır (Baş, 2014, s. 238-243; Kabataş, 2025). Kabataş ilçesinin 18 mahallesi bulunmaktadır ve 2023 yılı verilerine göre nüfusu 11.011'dir (Kabataş Nüfusu, 2025).

Aybastı yöresi, özellikle son yıllarda doğal güzellikleri ve somut/somut olmayan kültürel varlıklarıyla turizmin ilgi odağı hâline gelmiştir. Bunda yörede hemen her yıl düzenlenen kurultayın etkisi oldukça büyüktür. İlk Aybastı Kabataş Kurultayı, 19 Temmuz 2000 tarihinde yapılmıştır. Bu kurultaylar arasında 12. Aybastı Kabataş Kurultayı "Bilimin Işığında Yerel Kalkınmaya Doğru" parolası ile 22 Temmuz 2011 tarihinde düzenlenmiştir. Bu kurultayın konusu "Yöre Kültürü"dür (Şengel, 2012). Bu çalışmaların yanında yöre tarihinin Selçuklular ve Danişmentliler Beyliği'ne kadar gidiyor olması ve doğal güzellikleri, buranın iç ve dış turizmin ilgi odağı olmasını sağlamıştır.

Aybastı ve Kabataş ilçeleri ulusal çaptaki somut olmayan kültürel miras çalışmalarında da yer almaktadır. SOKÜM Türkiye Ulusal Envanteri'nde "Manda Boynuzundan Doğal Tarak Yapımı" (Geleneksel El Sanatı Ustalığı-Boynuz ve Kemik İşlemeciliği) ve "Aybastı Cevizli Helvası" (Türk Mutfak Kültürü/Geleneksel Yiyecek-İçecek Yapımı ve Toplumsal Uygulamaları-Helva Kültürü) Aybastı yöresinden listeye giren ürünlerdir. Kabataş yöresinden ise "Kabataş Helvası" SOKÜM kapsamında coğrafi işaret olarak tescillenmiştir (YAKEGM, 2025). Bu çalışmalar insanlığın ortak değerleri olan ve insanları bir arada tutan halk kültürünü geleceğe taşıma ve yaşatma

bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca somut olmayan kültürel miras çalışmaları ait olduğu ülkenin dünyada tanınmasına ve turizme dolayısıyla ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır.

3. Efsanelerin Somut Olmayan Kültürel Mirastaki Yeri ve Aybastı-Kabataş Yöresi Efsaneleri

Efsaneler, doğru ve gerçekten olmuş gibi kabul edilen olaylar, doğal çevre, tarihî ve dinî kişiler üzerine anlatılardır. Boratav, efsanelerin en temel özelliğinin inanış konusu olmaları olduğunu ifade eder. Efsaneler bu yönüyle masaldan ayrılmaktadır. Destandan farkı ise konuşma diliyle söylenmeleri ve üslup kaygısından uzak olmalarıdır. Bazı efsanelerde olağanüstülük aranmazken inandırıcılığı kuvvetlendirmek için yer ve zaman ifadelerinin geçtiği de görülür (1995, s. 98-99). Sakaoğlu, efsanelerin belli bir şeklinin olmadığını konuşma diliyle söylenen kısa anlatılar olduğunu belirtir ve efsanelerin en önemli özelliğinin inandırıcılık yönlerinin olması olduğunu ifade eder (2009, s. 20-21). Seyididoğlu, efsanelerin toplum hayatında önemli bir yere sahip olduğunu belirterek efsanelerin işlevlerini şöyle sıralar: “Gelenek ve görenekleri koruyucu olma, topluma yön verme (iyilik, doğruluk, yardımlaşma vb.), ortaya çıktığı yere mana kazandırma (kutsallık vb.), koruyucu ve tedavi edici olma (efsanenin bağlı olduğu mekân korunur ve efsanede geçen su gibi bazı varlıkların tedavi edici olduğuna inanılır.)” (1985, s. 330-331). Bu yönleriyle efsaneler, korunması ve yaşatılması gereken türler arasındadır.

Efsaneler, “Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri”nde Halk Anlatıları Geleneği’nin içinde yer almaktadır. Halk Anlatıları Geleneği “destan anlatma geleneği, efsane anlatma geleneği, Dede Korkut Kültürü, Köroğlu hikâyelerini anlatma geleneği, hikâye anlatma geleneği, Nasreddin Hoca fıkralarını anlatma geleneği, fıkra anlatma geleneği ve masal anlatma geleneği”nden oluşmaktadır (YAKEGM, 2025). Bu gelenekler arasında efsanelerin kayda giren en yaygın tür olduğu görülmektedir. Bunlar; Ağ Gelin Efsanesi (Kayseri), Sancak Balıklıgöl Çeşmesi Efsanesi (Bingöl), Şahmeran Efsanesi (Mersin), Azize Tekla (Mersin), Kızkalesi Efsanesi (Mersin), Kara Salih Dağı Efsanesi (Zonguldak), Uzun Mehmet Söylencesi (Zonguldak), Efteni Gölü Efsanesi (Düzce), Manisa’nın Fetih Efsanesi (Manisa)’dır (bk. Tablo 1). Türkiye’de Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri’ne kayıtlı bu dokuz efsane anlatma geleneği unsurunun hemen her il için yayımlanmış efsaneleri bulunan Türkiye için çok az olduğu görülmektedir. Hatta yazıya geçirilmemiş sözlü gelenekte yaşamaya devam eden birçok efsanenin de olduğu bilinmektedir.

Tablo 1: Türkiye’nin Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri, Efsane Anlatma Geleneği Tablosu (YAKEGM, 2025)

UNSURLAR	GRUP BAŞLIK VE UNSUR KODLARI	İL ENVANTERİ/ YEREL UYGULAMALARI	YEREL UYGUMALARIN DİĞER ADLARI	İLLER
Efsane Anlatma Geleneği	1.025.02	Ağ Gelin Efsanesi		KAYSERİ
Efsane Anlatma Geleneği	1.025.02	Sancak Balıklıgöl Çeşmesi Efsanesi	Balık Çeşmesi	BİNGÖL
Efsane Anlatma Geleneği	1.025.02	Şahmeran Efsanesi		MERSİN
Efsane Anlatma Geleneği	1.025.02	Azize Tekla	Meryemlik	MERSİN
Efsane Anlatma Geleneği	1.025.02	Kızkalesi Efsanesi		MERSİN

Efsane Anlatma Geleneği	1.025.02	Kara Salih Dağı Efsanesi	Karahisar, Karasaliş Hisarı	ZONGULDAK
Efsane Anlatma Geleneği	1.025.02	Uzun Mehmet Söylencesi		ZONGULDAK
Efsane Anlatma Geleneği	1.025.02	Efteni Gölü Efsanesi		DÜZCE
Efsane Anlatma Geleneği	1.025.02	Manisa'nın Fetih Efsanesi		MANİSA

Boratav, efsaneleri “Yaratılış Efsaneleri, Tarihlik Efsaneler, Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler ve Dinlik Efsaneler” olmak üzere sınıflandırmaktadır (1995, s. 100). Bu sınıflandırmaya göre Aybastı ve Kabataş yöresinde tarihlik ve dinlik efsaneler bulunmaktadır. Aybastı yöresinde yazılı kaynaklardan tespit edilen “Aybastı Adının Efsaneleri, Danişmend Gazi Efsanesi, Kutlu Doğmuş (Kutlu Baba) Efsanesi, Kümbet Evliyası Efsanesi, Demirci Hoca-zade Mehmet Efendi Efsanesi” yer almaktadır. Kabataş yöresinde ise “Şit/Şid Abdal (Şidlü Dede Türbesi-Kuzköy Yatırı) Efsanesi, Gülbahçe Evliyası Efsanesi, Sofu Hoca Efsanesi” bulunmaktadır (bk. Tablo 2). Bu efsane metinleri aşağıda bölümler hâlinde verilmiştir.

Tablo 2: Aybastı ve Kabataş Yöresi Efsaneleri

YÖRESİ	EFSANENİN ADI	TÜRÜ	EFSANEME BAĞLI MEKÂN, ARAÇ-GEREÇ VE MOTİFLER
Aybastı merkez	Aybastı Adının Efsaneleri	Tarihlik Efsaneler	Ay Işığı Motifi
Aybastı, Perşembe Yaylası, Kümbet mevki, Çevrük	Danişmend Gazi Efsanesi	Tarihlik Efsaneler	Anıt (Danişmend Gazi'nin Kanının Döküldüğü Yer)
Aybastı, Kutlular Mahallesi	Kutlu Doğmuş (Kutlu Baba) Efsanesi	Tarihlik Efsaneler	Türbe ve Eşyalar
Aybastı, Perşembe Yaylası, Kümbet mevki	Kümbet Evliyası (Emir Kümbet) Efsanesi	Tarihlik Efsaneler	Türbe, Anıt Mezar
Aybastı, Esenli Mahallesi	Demirci Hoca-zade Mehmet Efendi Efsanesi	Dinlik Efsaneler (Menkıbe)	Türbe Hızır, Sıcak Ekmek Motifi
Kabataş, Kuzköy Mahallesi	Şit/Şid Abdal (Şidlü Dede Türbesi-Kuzköy Yatırı) Efsanesi	Tarihlik Efsaneler Dinlik Efsaneler (Menkıbe)	Türbe Süt Aktığı Söylenen Çeşme Ejder Başlı Asa Tas, Tencere, Testi, Değirmen Taşı Asa Motifi
Kabataş'ın Belen, Hoşkadem ve Karay mahallelerinin arasında bulunan Gülbahçe Mezarlığı mevki	Gülbahçe Evliyası Efsanesi	Dinlik Efsaneler (Menkıbe)	Gülbahçe Mezarlığı Gül, Gül Kokusu Motifi
Kabataş, Kuzköy Mahallesi	Sofu Hoca Efsanesi	Dinlik Efsaneler (Menkıbe)	Kemik Motifi

3.1. Aybastı Adının Efsaneleri (Aybastı)

Birinci Efsane:

Anadolu Beylikleri döneminde Alparslan komutasındaki Türk ordusu ay ışığının ortalığı ıslıl ıslıl aydınlattığı bir gece vakti yöreyi fethetmeye gelmiştir. Alparslan ve ordusu saldırının

başlaması için ayın batmasını, etrafın zifiri karanlık olmasını beklemiştir. Daha sonra ay batınca fetih gerçekleşmiş, askerlerden birisi ilçenin adının “ay batsa” olmasını istemiş ve ilçeye bu ad verilmiştir. Günümüze gelinceye kadar “ay batsa” adı söyleyiş kolaylığı nedeniyle “Aybastı” ya dönüşmüştür (İnal ve Özçift, 1986, s. 220).

İkinci Efsane:

Yörenin fethi sırasında gece olmuş ve ortalık zifiri karanlıktır. Askerler önünü dahi göremez. Ancak bir müddet sonra ay ortaya çıkar ve ortalık biraz olsun aydınlanır. Bunun üzerine orada bulunanlar “ay bastı” diye kendi aralarında söylenerek ayın ortaya çıktığını ifade ederler. Yörenin adının bu ifadeden ortaya çıktığı rivayet edilir (Çiçek vd., 1997, s. 16).

Üçüncü Efsane:

Bir beyin belden aşağısı tutmayan bir çocuğu vardır. Çocuğuna şifa aramak için diyar diyar gezer. Bir gün yanına bir kişi gelir ve ona: “Senin oğlunun hastalığına şifa olacak kişi İbasda’daki bir zattır, ona götür.” der. Adam çocuğunu o zata götürür. Bu zat çocuğa okur üfler, elleriyle vücudunu ovalar. Bir süre sonra çocuk hareketlenir, ayağa kalkar ve yavaş yavaş yürümeye başlar. Bey çok sevinir ve: “Ay bastı! Bastı! İyi bastı!” diyerek sevincinden çığlıklar atar. Yörenin adı da bu olay üzerine Aybastı olarak kalır (Akkuş, 2018, s. 59; Çiçek vd., 1997, s. 16).

3.2. Danişmend Gazi Efsanesi (Aybastı)

Aybastı’ya bağlı Perşembe Yaylası’nın güneyinde bulunan Kümbet ve Çevrük mezarlıklarının bu bölgeyi fethetmek için buraya gelen Türk ordusundan kaldığına inanılır. Bu mezarlıkta yatanlarla ilgili çeşitli efsaneler anlatılmaktadır:

Danişmend Gazi, Niksar’ı fethederek başkent yapar ve kuzeye Karadeniz’e doğru fetih için yola çıkar. Düşman, onun seferini önceden haber almış ve Aybastı’nın Perşembe Yaylası dolaylarında pusu kurmuştur. Sisli bir ilkbahar gününde Danişmend Gazi ve komutanları önde askerleri ise arkada olduğu halde yollarına devam etmektedirler. Danişmend Gazi ve komutanları Aybastı’ya ulaştıklarında arkalarında bulunan askerlerinin bulunmadığını görürler. Geri döndüklerinde Perşembe Yaylası’nın Çevrük denilen bölgesinde askerlerinin pusuya düşürülerek şehit edildiğini görürler. Orada düşmanla çarpışır. Bu büyük mücadelede dökülen kanlar Köprü Deresi’ne kadar ulaşır. Türk ordusu burada yenilgiye uğrar. Danişmend Gazi yaralanır ve az sayıda askeriyle Niksar’a geri döner. Burada şehit olur. Türbesi Niksar’dadır. Perşembe Yaylası’nda bulunan Kümbet Mezarlığı’nın içerisine bir anıt yapılır. Bu anıt Danişmend Gazi’nin kanının döküldüğü yere yapılmıştır. Burada her yıl Temmuz ayının ilk haftasında şehitleri anma toplantıları düzenlenir, kurbanlar kesilir, namaz kılınıp dualar edilir (Demir, 2006, s. 20-21).

3.3. Kutlu Doğmuş (Kutlu Baba) (Aybastı)

Aybastı yöresini fethetmeye gelen Melik Danişmend Gazi’nin subaylarından birisi olduğuna inanılır. Şehitlik mertebesine eriştiği için ona Kutlu adı verilmiş ve doğumu da bu yüzden kutlu sayılarak Kutlu Doğmuş olarak anılmıştır. Kutlu Baba olarak da bilinir. Aybastı ilçesi Kutlular Mahallesi’nde bulunan Türbesi ziyaret yeri hâline gelmiştir ve bazı eşyaları bu türbede sergilenmektedir. Darda kalanlar ve şifa arayanlar onun türbesini ziyaret ederler (Aybastı.meb, 2025).

3.4. Kümbet Evliyası (Emir Kümbet) (Aybastı)

Aybastı ilçesine bağlı Perşembe Yaylası'nda Melik Gazi'nin komutasında Pontus Devleti'ne karşı yapılan savaşta 6000 civarında şehit verilmiştir. Bu şehitlerden birisi de Emir Kümbet'tir. Onun adına yapılan Emir Kümbet veya Kümbet Evliyası olarak anılan türbe, Aybastı'nın Perşembe Yaylası'nda Kümbet mevkinde bulunmaktadır (İnal ve Özçift, 1986, s. 222). Burası bir ziyaret yeri hâline gelmiş, dilek dileyenlerin ve şifa arayanların uğrak yeri olmuştur.

3.5. Demirci Hocaşade Mehmet Efendi Efsanesi (Aybastı)

Demirci Hocaşade Mehmet Efendi, Aybastı ilçesinin Esenli Mahallesi'nde yıllar önce medrese hocalığı yapmış âlim bir zattır. Bir gün medreseye lazım olan tahtaları hazırlamak üzere köyde bulunan ustalarla beraber ormana gider. Onlar ormanda ağaç kesip tahta yaparken yanlarına üstü başı yırtık bir ihtiyar gelir. Hoca, hemen adamın yanına gider ve elini öper. Ustalar, "Koskoca hoca böyle bir adamın elini neden öptü?" diye merak ederler.

İhtiyar adamla Hoca bir köşeye oturup sohbet ederler. İhtiyar bir süre sonra kalkarken koynundan üzerinde dumanlar tüten sıcak bir ekmek çıkarır ve: "bunu Tokat'tan aldım getirdim. Ustalarına böl yedir." der. Ustalar bu durumu uzaktan hayretle izlemektedir. İhtiyar girdince Hoca'ya: "bu kimdi?" diye sorarlar. Hoca: "O, Hızır Aleyhisselam'dı." der (Akkuş, 2018, s. 60-61). Demirci Hocaşade Mehmet Efendi'nin Aybastı'nın Esenli Mahallesi'nde türbesi vardır.

3.6. Şit/Şid Abdal (Şidli Dede Türbesi, Kuzköy Yatırı) Efsanesi (Kabataş)

Ordu ili, Kabataş ilçesi, Kuzköy sınırları içerisinde bulunan Şid Abdal Türbesi 14. yüzyılda yöreye gelerek yerleşen Türklerden biri olan Şid Abdal'a aittir. Şid Abdal, yörenin Türkleşmesine öncülük etmiş, buraların Türk vatani olmasında öncü hizmetlerde bulunmuş bir şeyhtir (KTB, 2025). Halk bu ziyaret yerinde Şeyh Halil adında bir velinin yattığına inanmaktadır. Şeyh Halil bölgenin fatihlerindendir ve onun ejder başlı asası, tası, tenceresi, testisi ve değirmen taşı günümüze kadar ulaşmıştır. 1395 yılına ait resmî kayıtlarla onunla ilgili bilgiler bulunmaktadır. Dünyaya en az kıymet veren Halilullah'ı hatırlattığı için kendisine Halil denmektedir (Yediyıldız, 2021, s. 257-265). Onunla ilgili şöyle bir efsane anlatılır:

Şeyh Halil'i Hristiyanlar İstanbul'a çağırılmışlar. Ona:

- Senin için ermiş diyorlar, seni kızgın fırının içine atalım bakalım ermiş misin ermemiş misin? derler. Şeyh Halil yanındaki çocuğu göstererek:

- Bu çocuğu fırına atalım da hep beraber görelim, demiş. Çocuğu fırına atmışlar. Çocuk, burada "üşüdüm" diye bağırmaya başlamış. Böylece Hristiyanlar, Şeyh Halil'in ermiş bir evliya olduğuna inanmışlar. Şeyh Halil İstanbul'dan dönerken bugünkü Kuzköy'ün karşısındaki Gülbahçe'ye geldiklerinde yanındakilere:

- Ben buradan asamı atacağım ve asam nereye düşerse oraya defnolunacağım, diye söyler ve asasını atar. Asası Kuzköy'e düşer. Bu asanın Kuzköy'de saplandığı yerden süt aktığı söylenir. Aradan yıllar geçince bir kadının burada kirli çocuk çamaşırı yıkamasından dolayı sütün suya dönüştüğü anlatılır ve buraya bir çeşme yapılır. Şeyh Halil'in mezarı bu çeşmenin yanındadır ve bir zamanlar şifa arayanların uğrak yeri olmuştur (Yediyıldız, 2021, s. 257-258). 1995 yılından beri burada bulunan türbede Şid Abdal'ı anma etkinlikleri düzenlenmekte, müzede Şid Abdal'dan kalan tarihî vesikalar sergilenmektedir.

3.7. Gülbahçe Evliyası Efsanesi (Kabataş)

Gülbahçe Evliyası; Belen, Hoşkadem ve Karay mahallelerinin arasında Gülbahçe Mezarlığı denilen yerde bulunmaktadır. Yediyıldız, bu mezarlığın içindeki bir meşenin dibinde yer alan bir mezardan bahsedildiğini aktarmaktadır. Burada yatanın Şeyh Ali isimli biri olduğunun ve sadece cumartesi günleri ziyaret edildiğinin anlatıldığını da belirtir (2021, s. 162-163). Buraya “Türbe Düzü” de denilmektedir ve bir zamanlar halkın burayı dilek, şifa, dua ve yağmur duası amaçlı ziyaret ettiği bilinmektedir. Hatta burada bulunan evliyanın Kuzköy’deki Şid Abdal ve Perşembe Yaylası’ndaki Kümbet evliyasıyla kardeş olduğu da anlatılmaktadır.

Uzak diyarlardan yöreye gelen bir evliya, bugünkü Kabataş ilçesine bağlı Gülbahçe Mahallesi’nde bulunan Gülbahçe Mezarlığı mevkesine geldiğinde: “Ben yakında öleceğim, öldüğümde beni buraya gömün.” der. Evliya bir müddet sonra ölür ve vasiyetini yerine getirerek evliyayı buraya gömerler. Zamanla buradan gelip geçenler mezarlıktan gül kokularının gelmekte olduğunu söylerler ve mezarın olduğu yere Gülbahçe adını koyarlar. O gün bu gündür burası “Gülbahçe Mezarlığı” olarak adlandırılır (Akkuş, 2018, s. 108).

3.8. Sofu Hoca Efsanesi (Kabataş)

Kabataş ilçesinin Kuzköy Mahallesi civarında Sofu Hoca isminde ermiş bir zat yaşamış. Sofu Hoca bir gün Selemen Yaylası’na gitmiş. Buradan bir at yükü kemik toplamış. Yanında bulunanlardan biri: “Hocam ne yapacaksın bu kemikleri?” diye sorduğunda “Ruslar Giresun’a doğru geliyor. Bu kemikleri Harşit’e nöbetçi dikeceğim.” demiş. Daha sonra Sofu Hoca bir süre ortadan kaybolmuş. O köyden Harşit’te Ruslarla savaşan askerler geri geldiklerinde savaşta Sofu Hoca’yı gördüklerini, Sofu Hoca’nın Harşit’te bir takım askere nöbet tutturduğunu söylemişler (Akkuş, 2018, s. 108-109).

4. Efsanelerin Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Turizme Kazandırılması

Anadolu birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve tarihin ilk dönemlerinden itibaren ticaret ve din amaçlı gezilerin merkezi olmuştur. Bu gezilerin etkisiyle bugünkü otellerin ilk örnekleri olan hanlar ve kervansaraylar inşa edilmiştir (Çokışler, 2013, s. 6-7). Eskiden çoğunlukla din ve ticaret amaçlı yapılan geziler daha sonraları çeşitlenerek turizm sektörünü meydana getirmiştir. Bu sektörün gelişmesinde teknolojik gelişmeler ve ulaşım gibi etkenler önemli rol oynamaktadır.

Turizm, 19. yüzyılın sonlarında bir bilim dalı hâline gelmiştir. Hava değişimi, eğlenme, dinlenme, spor, ziyaret, tedavi, araştırma, kültür ve sanat amaçlı tek başına veya toplu olarak yapılan etkinlikler olarak tanımlanmaktadır ve bu etkinlikleri yapan kişilere turist denmektedir (Çoruh, 1969, s. 9). Turizm, seyahat amaçlarına göre; eğlence, deniz, din, sağlık, festival, ekolojik (doğada vakit geçirme-macera-mağara-akarsu, rafting, doğa yürüyüşü, bisiklet, dağcılık, botanik, av, yamaç paraşütü, yayla turizmi vb.) kongre, spor, gurme, dağ, yayla, kültür turizmi gibi dallara ayrılmaktadır. Kültür turizmi ise bir yörenin tarihi geçmişi ile o yörede yaşayan halkın yaşam tarzını, gündelik hayat ve halk bilgisi ürünlerini, sözlü ve yazılı kültürünü tanımak ve yöre hakkında bilgi edinmek amaçlı turizm türüdür.

1980 yılından itibaren sanat, kültür ve tarihe olan ilginin artması kültür turizminin de bu tarihten itibaren hızla büyümesine neden olmuştur (Munders ve Klumbis 2006, s. 27). Kültür turizminin amacı farklı kültürleri tanımaktır. Bu doğrultuda belirli bir mevsime bağlı kalmaksızın yılın her zamanına yayılabilir ve içeriğinin zenginliği dolayısıyla hemen her yaşa hitap

eder (Ören, 1998, s. 84). Kültür ve inanç turizmi uygulamalı halk biliminin gelişmesine yol açmıştır (Aça, 2021, s. 533). Müzeler, tarihî yapılar, sergiler, festivaller, geleneksel ürünler, ritüeller, inanışlar, gelenekler, sözlü kültür ürünleri ve bunlara bağlı mekânlar bu turizm türü kapsamındadır. Daha genel anlamıyla kültür turizmine somut ve somut olmayan kültürel mirasa yönelik turizm aktiviteleri de denilebilir. Tüm bu kültürel miras ürünleri bilinçli bir şekilde yönetildiğinde ülkelerin ekonomisine büyük katkılar sağlamaktadır.

Dolayısıyla kültür, turizm gibi faaliyetlerde kazanç getirici bir unsur olarak yer almaktadır. Özdemir, kültürün ekonomik yönüne dikkat çekerek *“21. yüzyılın başlarında, toplumsal bellek durumundaki geleneklerin kendi doğal hallerine bırakılmayacak kadar değerli olduğu ve geleceğin bu bellek üzerinde kurgulanacağı, yaratılacağı ve işletileceği”* üzerinde durur (2007, s. 223, 225). Kültür turizminin yaygınlaşması o yörede istihdamın artmasına, ekonomiye; yörenin gelişmesine; şehirleşmeye; yöre insanlarının eğitime, kültürel zenginliğine ve refah seviyesinin artmasına katkıda bulunurken aynı zamanda somut ve somut olmayan kültürel mirasın korunması ve yaşatılmasına olanak sağlar. Bu kültürel miras unsurlardan bir tanesi de efsanelerdir.

Efsane, menkıbe gibi anlatılar içinde barındırdıkları gizemlerle insanların ilgi odağı olmaktadır. Efsanevi bir ağaç, dağ, ırmak, göl, ayak izi, taş veya türbe gibi unsurlar tıpkı doğal ve tarihî güzellikler gibi belki onlardan da daha fazla insanları cezbetmekte dolayısıyla buna bağlı turizmin gelişmesini sağlamaktadır. Bunu Anadolu’nun birçok yerinde görmek mümkündür. Balıkesir ili Edremit ilçesinde Hasan Boğuldu Efsanesi ve buna bağlı olarak Gökbüvet Gölü, Sarıkız Efsanesi ve buna bağlı olarak Sarıkız Tepesi turizm merkezi olmuş durumdadır (Karaçelik ve Tekin, 2024, s. 38-40). Bunların yanında Ordu’da Yason Efsanesi (Altınpost Efsanesi) ve bu efsaneye bağlı Yason Burnu ve kilisesi, Amasya’da Ferhat ile Şirin, hikâyeleriyle turistleri çeken mekânlar arasındadır. Bu hikâyeler bazen ilgi çekiciliği arttırmak ve pazarlanabilir hâle getirilmek için mekâna bağlı olarak yeniden icat edilir veya değiştirilir. Bu konuda Çobanoğlu, anlatı ve efsanelerin turizme kazandırılmasında icat edilmiş gelenek etkisinden bahsederek Ayvalık’ta bulunan Şeytan Sofrası’nı örnek olarak gösterir. Burayla ilgili anlatıların kendi doğal bağlamlarından uzaklaştırılarak turizm kapsamında pazarlanabilir hâle getirildiğini, bunun da etkili olduğunun görüldüğünü belirtir (1999, s. 9).

Efsaneler kültür turizmi, inanç turizmi ve sağlık turizmi kapsamında değerlendirilebilecek bir sözlü anlatım türüdür. Toplumların yaşam biçimlerini ve inançlarını anlatan “Yedi Uyurlar Efsanesi, Balıklı Göl Efsanesi, Şahmeran Efsanesi” gibi efsaneler kültür turizmine; kutsal olarak kabul edilen “Hacı Bayram, Eyüp Sultan, Telli Baba, Mevlana, Yunus Emre” gibi yerlerle ilgili efsaneler inanç turizmine; kaplıca gibi sağlık dağıtan yerlerle ilgili efsaneler sağlık turizmine katkı sağlamaktadır (Polat ve Batman, 2010, s. 374-376). İnanç ve sağlık turizmi kapsamında değerlendirilen efsaneler, kültürün bir parçası olduğu için bu iki turizm çeşidinin efsanelerle ilgili olanları da kültür turizmi kapsamında değerlendirilebilir. Turizmde bu kadar geniş bir alana hitap eden efsaneler üzerine yapılan çalışmalar, efsanelerin turist çekmedeki önemini ortaya koymaktadır.

Çullu Kaygısız, turist rehberleri üzerinde yaptığı araştırmada; turistlerin tamamının tur esnasında anlatılan mit ve efsanelerden etkilendiğini ve anlatılanları daha merakla ve ilgiyle dinlediklerini ve ilginç bulduklarını belirlemiştir (2024, s. 921-922). Mitoloji ve efsane gibi anlatılar yöreye turist talebini arttırmakta, turistlerde memnuniyet sağlamakta ve yörenin tanıtımına katkı sunmaktadır (Çullu Kaygısız, 2024, s. 915). Polat ve Batman tarafından yapılan bir

çalışmada ise “turistik çekicilik kapsamında efsanelerin rolü vardır” önermesine katılımcıların büyük çoğunluğu katılıyor ve tamamen katılıyor yanıtını vermiştir (2010, s. 384). Tüm bunlar efsanelerin turistik çekicilik kapsamında önemli rolünün olduğunu göstermektedir.

Aybastı yöresinde ekolojik turizm ile yayla ve kültür turizmi potansiyelinin olduğu görülmektedir. Özellikle Aybastı ve Kabataş kurultaylarının yapılmaya başlanmasıyla yöre iç ve dış turizmin ilgi odağı hâline gelmiştir. Yörenin doğal güzellikleri bu ilginin merkezi konumundadır. Aybastı ve Kabataş yöresinin doğal güzelliklerinin yanında tarihî ve kültürel zenginlikleri de dikkat çekmektedir. Bu tarihî ve kültürel zenginliği ifade eden türlerden biri de yörede anlatılan efsanelerdir. Bu efsanelerin turizm kapsamında yörenin tanıtımında ve çekiciliğinde kullanılması dolayısıyla pazarlanabilir hâle getirilmesi gerekmektedir.

Aybastı adıyla ilgili efsaneler yöreye gelecek turistlerde ilgi ve merak uyandırma açısından önemlidir. Bununla ilgili “ay batsa, ay bastı ve ay bastı!” ifadelerini ortaya çıkaran üç efsane bulunmaktadır. Efsanelerin her üçü de Aybastı’nın adının nereden geldiğini ifade eden tarihî efsanelerdir. Ay ışığı ile ilgili olan iki efsanede yer alan “ay ışığı” motifi turistik faaliyetlerde çekici bir unsur olarak kullanılabilecek motiflerdendir.

Danışmend Gazi Efsanesi de tarihî bir efsanedir. Yörenin Türkler tarafından fethedilmesi sırasında yaşanan olayları anlatmaktadır ve bu efsaneye bağlı Perşembe Yaylası’nın Çevrük denilen bölümünde bulunan Kümbet Mezarlığı’nın içerisinde Danışmend Gazi’nin kanının döküldüğü yerde bir anıt yer almaktadır. Kutlu Doğmuş (Kutlu Baba) Efsanesi de Kutlular mahallesinde bulunan bir türbeyle bağlantılı tarihî bir efsanedir ve burada Kutlu Doğmuş’un bazı eşyaları da bulunmaktadır. Emir Kümbet Efsanesi de tarihî bir efsane olarak anlatılmaktadır ve Kümbet mezarlığında türbesi vardır. Demirci Hocaşade Mehmet Efendi Efsanesi ise dinî efsaneler sınıflandırmasına giren efsanelerdendir ve menkıbe olarak da nitelendirilebilir. Bu zatın Esenli Mahallesi’nde türbesi bulunmaktadır. Bu efsanede “Hızır Aleyhissalam” ve “Sıcak Ekmek” motifleri yer almaktadır. Adı geçen anıt ve türbeler dilek, şifa ve dua amaçlı ziyaret yerleri arasındadır.

Şit/Şid Abdal (Şidlü Dede Türbesi, Kuzköy Yatırı) Efsanesi hem tarihî hem de dinî efsaneler grubuna girmektedir ve Şid Abdal’ın türbesi Kabataş’ın Kuzköy Mahallesi’ndedir. Burada türbe ve Şid Abdal’ın “ejder başlı asası, taşı, tenceresi, testisi ve değirmen taşı”nın yer aldığı müze bulunmaktadır. Ayrıca süt aktığı söylenen çeşme de ziyaret yeri konumundadır. Burada 1995 yılından beri zaman zaman anma etkinlikleri düzenlenmektedir. 14. yüzyılda yaşadığı tarihî kayıtlardan da anlaşılan Şid Abdal yöre için önemli bir tarihî ve kültürel değerdir. Gülbahçe Evliyası Efsanesi, Kabataş’ın Gülbahçe mevkinde Gülbahçe Mezarlığı ile bağlantılı bir dinî efsanedir. Bu efsanede “gül” ve “gül kokusu” motifleri yer almaktadır. Sofu Hoca Efsanesi ise dinî efsanelerdendir ve Kabataş’ın Kuzköy Mahallesi’yle bağlantılıdır. Efsanede savaş ve kahramanlık konulu “bir at yükü kemik motifi” yer almaktadır.

Yörede kültür ve inanç turizmine yönelik efsanelerin bulunduğu görülmektedir. Halk kültürü ürünleri ülkenin küresel çapta tanıtılması ve turizmin yaygınlaştırılması açısından oldukça önemlidir. Bu ürünler turizmde “tanıtım, çevre düzenlemeleri, müzeler, hediyeelik eşya sektörü, çalışanların eğitimi, turistik işletmeler” gibi alanlarda kullanılmalı ve yöre kültürünü yansıtan ürünler hediyeelik eşyaya dönüştürülmelidir. Turistik işletmeler denilen; “konaklama, yiyecek içecek, turizm acenteleri, turistik ürün satan mağazalar ve turistik eğlence mekânları” gibi yerler halk kültürünü yansıtan unsurlarla süslenmelidir (Çokişler, 2013, s. 69, 73). Efsanelerde adı geçen kahramanlar, mekânlar ve motifler bu amaçlarla kullanılabilir.

5. Sonuç ve Öneriler

Dünyada somut olmayan kültürel mirasın tanıtma, koruma ve aktarmaya yönelik çalışmaları 2003 yılında bir sözleşmeyle sistemli hâle getirilmiştir. Türkiye bu sözleşmeye 2006 yılında dâhil olmuş ve otuz bir tane somut olmayan kültürel mirasını kayıt altına aldırma başarımıştır. Türkiye ulusal çapta da somut olmayan kültürel miras çalışmaları yapmakta kendi listesini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri'nde otuz altı unsuru bulunmaktadır. Bunlardan birisi de "Halk Anlatıları Geleneği" dir. Halk anlatıları geleneğinin içinde "destan anlatma geleneği, efsane anlatma geleneği, Dede Korkut kültürü, Köroğlu hikâyelerini anlatma geleneği, hikâye anlatma geleneği, Nasreddin Hoca fıkralarını anlatma geleneği, fıkra anlatma geleneği ve masal anlatma geleneği" yer almaktadır. Bunların arasında çalışmamızın ekseninde yer alan "efsane anlatma geleneği" "Ağ Gelin Efsanesi, Sancak Balıklıgöl Çeşmesi Efsanesi, Şahmeran Efsanesi" gibi unsurlarıyla Türkiye SOKÜM ulusal envanterinde kayıt altına alınmıştır.

Ordu yöresinde de SOKÜM çalışmaları özellikle Türkiye Ulusal Envanteri'nde yer alan unsurlarıyla göze çarpmaktadır. Bu bağlamda Aybastı ve Kabataş yöresinde "Manda Boynuzundan Doğal Tarak Yapımı" (Geleneksel El Sanatı Ustalığı-Boynuz ve Kemik İşlemeciliği) ve "Aybastı Cevizli Helvası" (Türk Mutfak Kültürü/Geleneksel Yiyecek-İçecek Yapımı ve Toplumsal Uygulamaları-Helva Kültürü); coğrafi işaret alan "Kabataş Helvası" yer almaktadır. Bu çalışmalar insanlığın ortak değerleri olan ve insanları bir arada tutan halk kültürünü geleceğe taşıma ve yaşatma bakımından oldukça önemlidir.

Kültürel miras unsurları özellikle son yıllarda turizmin odak noktası olmuş durumdadır. Somut ve somut olmayan kültürel miras unsurlarının hem ekonomiye kazandırılması hem de korunma ve yaşatılması için turizm kapsamında planlı bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda efsaneler ilgi çekici ve merak uyandırıcı boyutlarıyla oldukça önemlidir. Bu konuda yapılan çalışmalar efsanelerin turistik çekiciliği sağladığını ortaya koymaktadır.

Aybastı ve Kabataş yöresi Perşembe Yaylası ve menderesleri başta olmak üzere iç ve dış turizmin ilgi odağı olmuştur. Bunda yörede 2000'li yıllardan itibaren yapılan kurultayların da etkisi varır. Bu doğal güzelliklerinin yanında yöre birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, Danişmendliler Beyliği'nden itibaren Anadolu Selçukluları, Hacı Emiroğulları ve Osmanlıların fetih hareketleriyle Türk yurdu hâline getirilmiştir. Bu nedenle zengin bir tarihî ve kültürel geçmişe de sahiptir. Bu tarihî ve kültürel zenginliğin bir ifadesi olarak yörede tarihî ve dinî birçok efsane anlatılmaktadır.

Efsaneler, içinde barındırdıkları gizemlerle insanların ilgi odağı olmakta ve onları bu anlatıların mekân ve nesnelerini görme konusunda cezbetmektedir. Efsanevi bir ağaç, dağ, ırmak, göl, ayak izi, taş, asa veya türbe gibi unsurlar tıpkı doğal ve tarihî güzellikler gibi belki onlardan da daha fazla ilgi görmektedir. Dolayısıyla efsaneler kültür, inanç ve sağlık turizmi bağlamında değerlendirilen halk anlatıları olarak kaynaklarda yer almaktadır. Yapılan araştırmalar, efsanelerin turistleri bölgeye çekme konusunda oldukça etkili olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda Aybastı ve Kabataş yöresi efsanelerinin de turizm kapsamında yörenin tanıtımında ve çekiciliğinde kullanılması gerekmektedir.

Bunlardan Aybastı adıyla ilgili efsaneler yöreye gelecek turistlerde ilgi ve merak uyandırma açısından önemlidir. Ay ışığı ile ilgili olan iki efsanede yer alan "ay ışığı" motifi turistik faaliyetlerde çekici bir unsur olarak kullanılabilir. Ay ışığında düzenlenecek festivallerde bu

motif Aybastı ile özdeşleştirilerek sunulabilir. Danişmend Gazi Efsanesi, tarihî bir efsanedir ve bu efsaneye bağlı olarak Danişmend Gazi'nin kanının döküldüğü yerde bir anıt yer almaktadır. Turizm kapsamında Danişmend Gazi'nin kahramanlığı konulu billboardlar hazırlanabilir. Maketler yapılarak hediyelik eşya reyonlarında sergilenip satılabilir.

Kutlu Doğmuş (Kutlu Baba) Efsanesi, Kutlular mahallesinde bulunan bir türbeyle bağlantılı tarihî bir efsanedir ve burada Kutlu Doğmuş'un bazı eşyaları da bulunmaktadır. Emir Kümbet Efsanesi de tarihî bir efsane olarak anlatılmaktadır ve Kümbet mezarlığında türbesi vardır. Demirci Hocaazade Mehmet Efendi Efsanesi ise dinî efsaneler sınıflandırmasına giren efsanelerdendir ve menkıbe olarak da nitelendirilebilir. Bu efsanedeki "Hızır Aleyhisselam" ve "Sıcak Ekmek" motifleri turistik faaliyetlerde tanıtım ve hediyelik eşya bağlamında ele alınıp işlenebilir.

Şit/Şid Abdal (Şidlü Dede Türbesi, Kuzköy Yatırı) Efsanesi, hem tarihî hem de dinî efsaneler grubuna girmektedir. Burada bulunan türbe ve Şid Abdal'ın "ejder başlı asası, tası, tenceresi, testisi ve değirmen taşı"nın sergilendiği müze efsaneyle beraber ilgi ve merak uyandırıcı bir şekilde sunulduğunda turistlerin uğrak yeri olacağı açıktır. Burada ayrıca süt aktığı söylenen çeşme de ziyaret yeri konumundadır. Müzede yer alan Şid Abdal'ın kullandığı asa, tas, testi gibi eşyaları hediyelik eşya şeklinde tasarlanarak yörenin tanıtımı ve turizm kapsamında değerlendirilmelidir. Efsanede geçen Gülbahçe'den atılan asa motifi bu asanın atıldığı yere bu olayı gösteren bir anıt veya pano dikilerek canlandırılabilir. Efsanede geçen süt akan çeşme motifi de temsili olarak tanıtım ve reklam amaçlı şehrin farklı yerlerine billboard, tabela ve panolar konularak sergilenebilir. Çeşmenin maketleri yapılarak hediyelik eşya olarak satılabilir.

Gülbahçe Evliyası Efsanesi'nde "gül" ve "gül kokusu" motifleri yer almaktadır. Bu motifler turizm kapsamında tanıtım, reklam ve hediyelik eşya olarak sunularak değerlendirilmelidir. Sofu Hoca Efsanesi'nde geçen savaş ve kahramanlık konulu "bir at yükü kemik motifi"nin ise temsili olarak panolarda sergilenmesi, maketlerinin yapılıp sergilenip satılması yöreye olan ilgi ve merakı daha da arttıracaktır. Bu iki efsaneyle bağlantılı Gülbahçe Mezarlığı mevkisine ve Kuzköy'e anıt mezar veya türbe yapılması kültürel mirasın geleceğe taşınması ve turizm açısından oldukça önemlidir.

Yörede kültür ve inanç turizmine yönelik efsanelerin bulunduğu görülmektedir. Tarihî efsaneler kültür turizmine girerken dini efsaneler inanç turizmi kapsamındadır. Bu efsanelerin köklü bir tarihî geçmişten doğduğu görülmektedir ve resimlerle zenginleştirilerek kitap veya kitapçık olarak basılması gerekmektedir. Bu kitapçıklar, okullara ve yöreye gelen turistlere dağıtılmalıdır. Ayrıca efsanelerin ilgili oldukları mekânlarda ve şehrin işlek noktalarında billboard, tabela, pano ve ilan tahtası gibi araçlarla tanıtılması sağlanmalıdır. Bu tanıtımda medyadan da faydalanılmalıdır. Efsane kahramanlarının, mekânlarının veya efsane metinlerinin hediyelik eşyalara dönüştürülmesi, bunların maket şeklinde tasarlanması gerekmektedir. Efsane kahramanlarını anma günleri de bu kültürel mirasın korunma, yaşatılma ve tanıtılması için oldukça önemlidir.

Tüm bunların yanında, halk eğitim merkezlerinde yöre halkını yöre kültürü, halk anlatıları ve efsaneler konusunda bilgilendirici kurslar açılmalıdır. Yöreye hizmet verecek turist rehberleri de bu kurslarda eğitim görmelidir. Efsanelerin ve diğer halk kültürünü yansıtan ürünlerin müze ve sergi faaliyetleri, şehir meydanlarına anıt ve heykellerinin yapılması tanıtım ve reklam açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmalar, yörenin turizminin daha da gelişmesine ve dolayısıyla ekonomisine katkıda bulunacak böylece kültürel mirasın korunması, yaşatılması

ve sürdürülebilirliği de sağlanmış olacaktır. Tüm bunlar şehirlerde kültürel miras yönetimi yaklaşımıyla yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- AÇA, M. (2021). "Toplumlaşma ve Toplumsallaşma Eşiğinde Kültür". *Halk Bilimi El Kitabı*. (ed. Mustafa Aça). Ankara: Nobel Yayıncılık: 1-13.
- AÇA, M. (2021). "Toplumlaşma ve Toplumsallaşma Eşiğinde Kültür". *Halk Bilimi El Kitabı*. (ed. Mustafa Aça). Ankara: Nobel Yayıncılık: 529-537.
- AKKUŞ, E. (2018). *Ordu Efsaneleri*. Ordu: Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).
- AKTULUM, K. (2013). *Folklor ve Metinlerarasılık*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- AYBASTI NÜFUSU (2025). "Aybastı Nüfusu." Erişim Tarihi: 15.01.2025, 18.00. https://www.nufusu.com/ilce/aybasti_ordu-nufusu
- AYBASTI. MEB (2025). "Aybastı Kültürü." Erişim Tarihi: 15.01.2025, 18.00. <https://aybasti.meb.gov.tr/www/aybasti-kulturu/icerik/385>
- AYBASTI (2025). "Aybastı Tarihi." Erişim Tarihi: 15.01.2025, 18.00. <http://www.aybasti.gov.tr/ilcemizin-tarihcesi>
- BAŞ, M. (2014). *İlkçağ'dan Günümüze Ordu Yöresi Tarihi*. Ankara: Yason Yayınları.
- BATES, D. G. (2009). *21. Yüzyılda Kültürel Antropoloji İnsanın Doğadaki Yeri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- BORATAV, P. N. (1995). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- ÇİÇEK, İ. vd. (1997). *Özellik ve Güzellikleriyle Aybastı*. Ordu: Rida Ofset.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (1999). "Halkbilimi Açısından Gelenek, Turizm ve İcad Edilmiş Gelenek Bağlamında Ayvalık Şeytan Sofrası Örneği". *Millî Folklor*. 11(43): 7-12.
- ÇOKİŞLER, N. (2013). *Türk Halk Kültürü Ürünlerinin Turizmde Kullanımı*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış doktora tezi).
- ÇORUH, S. (1969). *Genel Turizm Bilgisi*. Ankara: Güven Matbaası.
- ÇULLU KAYGISIZ, N. (2024). "Turist Rehberlerinin Turlarda Mitoloji ve Efsane Kullanımları Üzerine Bir Araştırma". *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 8(2): 912-933. <https://doi.org/10.30561/sinopusd.1405589>
- DEMİR, N. (2001). "Ordu Yöresinde Kültür Varlıkları". *Dünden Bugüne Ordu İli*. (ed. Ö.S. Yıldırım). Konya: Y. Yok: 59-86.
- DEMİR, N. (2006). *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları IX*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- DEMİR, N. (2007). *Hacıemiroğulları Beyliği*. İstanbul: Neden Kitap Yayınları.
- GÖKALP, Z. (1976). *Türkçülüğün Esasları*. (hızl. Mehmet Kaplan). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- İCH. UNESCO (2025). "SOKÜM Listesi." Erişim Tarihi: 14.01.2025, 15.08. <https://ich.unesco.org/en/lists>
- İNAL, B. - M. ÖZÇİFT (1986). *Ordu 1986*. Ordu: Ordu Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları.

- KABATAŞ (2025). "Kabataş Tarihçe." Erişim Tarihi: 14.01.2025, 17.51. <http://www.kabatas.gov.tr/tarihce>
- KABATAŞ NÜFUSU (2025). "Kabataş Nüfusu." Erişim Tarihi: 14.01.2025, 17.51. https://www.nufusu.com/ilce/kabatas_ordu-nufusu
- KARAÇELİK, V.- Y. TEKİN (2024). "Somut Olmayan Kültürel Miras Unsuru Olarak Efsaneler: Balıkesir İçin Yenilikçi Bir Festival Önerisi". *Journal of New Tourism Trends (JOINTTT)*. 5(1): 34-47. <https://doi.org/10.58768/jointtt.1479814>.
- KTB (2025). "Kabataş Kültürü." Erişim Tarihi: 14.01.2025, 17.51. <https://ordu.ktb.gov.tr/TR-106766/kabatas.html>
- MUNSTERS, W. – D.F.D. KLUMBİS (2006). "Culture as a Component of the Hospitality Product". *International Cultural Tourism: Management, Implications and Cases*. (ed. D. Leslie-M. Sigala). Great Britain: Elsevier Butterworth Heinemann, Printed and Bound: 26-40. https://books.google.com.tr/books?id=lmEeJb9rySYC&pg=PA51&hl=tr&source=gbgbs_toc_r&cad=1#v=onepage&q&f=true
- ÖREN, Ü. (1998). *Turizm, Kültür, Arkeoloji İlişkileri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış doktora tezi).
- ÖZDEMİR, N. (2007). "Kültür-Tüketim İlişkisi ve Kültür Ekonomisi". *Tüketici Yazıları I*. (ed. Müberra Babaoğlu-Arzu Şener). Ankara: Hacettepe Üniversitesi TÜBADEM: 223-240.
- POLAT, S. A.-O. BATMAN (2010). "Efsanelerin Turistik Çekicilik Üzerine Etkileri: Profesyonel Turist Rehberlerine Yönelik Bir Araştırma". *Social Sciences*. 5(4): 367-395. <https://doi.org/10.12739/10.12739>
- SAKAOĞLU, S. (2009). *Efsane Araştırmaları*. Konya: Kömen Yayınevi.
- SEYİDOĞLU, B. (1985). *Erzurum Efsaneleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- ŞENGEL, S. (2012). *12. Aybastı-Kabataş Kurultayı, Yöre Kültürü*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- UNESCO (2025). "Türkiye Millî Komisyonu." Erişim Tarihi: 14.01.2025, 14.53. <https://www.unesco.org.tr/Pages/126/123/UNESCO-Somut-Olmayan-K%C3%BClt%C3%BCrel-Miras-Listeleri>
- YAKEGM (2025). "SOKÜM." Erişim Tarihi: 15.01.2025, 10.53. <https://yakegm.ktb.gov.tr/TR-345089/somut-olmayan-kulturel-miras-nedir.html>
- YAKEGM (2025). "Ulusal Envanter." Erişim Tarihi: 15.01.2025, 10.39. <https://yakegm.ktb.gov.tr/TR-344757/somut-olmayan-kulturel-miras-turkiye-ulusal-envanteri.html>
- YEDİYILDIZ, B. (1985). *Ordu Kazası Sosyal Tarihi*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- YEDİYILDIZ, B. (2021). *Ordu Tarihinden İzler*. Ankara: OBB Kültür Yayınları.
- YEDİYILDIZ, B.-Ü. ÜSTÜN (1992). *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları-1 1455 Tarihli Tahrir Defteri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Intangible cultural heritage was protected by a convention by UNESCO in 2003 and Turkey became a party to this convention in 2006. Many studies are being conducted in the world and in Turkey within the scope of this convention based on protection and preservation. While the use of tangible cultural heritage as a tool in tourism dates back to earlier times, studies on evaluating intangible cultural heritage within the scope of tourism have gained importance in recent years. Thus, in addition to the preservation and preservation of cultural heritage, its inclusion in the economy has also been ensured. It is known from the studies conducted that legends within the scope of intangible cultural heritage are effective in cultural, faith and health tourism and that legends are effective in attracting tourists to the region they belong to due to their interest and curiosity. Aybastı and Kabataş regions, which are at the center of the study and stand out with their legends, are two districts located in the southwest of Ordu province and have common cultural values. The reason why the two districts are considered together is that Kabataş was affiliated with Aybastı district until 1990 and Aybastı and Kabataş congresses have been held in the region since 2000. Aybastı and Kabataş region is the center of attention of tourists with its natural beauties. In addition to these natural beauties, the region has hosted many civilizations and has been turned into a Turkish homeland with the conquest movements of the Anatolian Seljuks, Hacı Emiroğulları and Ottomans since the Danishmend Principality. Therefore, it also has a rich historical and cultural past. As an expression of this historical and cultural richness, many historical and religious legends are told in the region. Among these, legends such as "Danishmend Gazi, Kutlu Doğmuş, Kümbet Evliyası, Şid Abdal and Gülbahçe" are among the legends that should be added to cultural and religious tourism with their historical and religious aspects.

Purpose and Scope

In this context, the place of legends, which are one of the intangible cultural heritage elements and are included in the tradition of folk narratives, in tourism and the legends of Aybastı and Kabataş regions will be examined within the scope of tourism.

Method

In the study, information was provided about intangible cultural heritage, Aybastı and Kabataş region, legends told in the region and cultural tourism through document review and literature review methods. Later, the legends, which are one of the intangible cultural assets of these regions and are included under the element title of "Folk Narratives", were subjected to text and context-centered content analysis and examined in the context of their inclusion in cultural tourism and regional tourism.

Conclusion and Discussion

The legends related to the name Aybastı are important in terms of arousing interest and curiosity in tourists who will visit the region. The "moonlight" motif in two legends related to moonlight can be used as an attractive element in touristic activities. This motif can be presented by identifying it with Aybastı in festivals to be organized in the moonlight. The Legend of Danishmend Gazi is a historical legend and there is a monument where the blood of Danishmend Gazi was shed. Signs and panels about the heroism of Danishmend Gazi can be prepared within the scope of tourism. Models can be made and exhibited and sold in souvenir shops. The Legend of Kutlu Doğmuş (Kutlu Baba) is also a historical legend connected to a tomb in the Kutlular neighborhood and some of Kutlu Doğmuş's belongings can be found here. The Legend of Emir Kümbet is also told as a historical legend and has a tomb in the Kümbet cemetery. The Legend of Demirci Hocaşade Mehmet Efendi is one of the legends that falls into the classification of

religious legends and can also be described as an anecdote. The motifs of “Hızır Aleyhisselam” and “Hot Bread” in this legend can be handled and processed in the context of promotion and souvenirs in touristic activities. The legend of Şit/Şid Abdal (Şidlü Dede Tomb, Kuzköy Yatırı) falls into the group of both historical and religious legends. It is clear that the tomb here and the museum where Şid Abdal’s “dragon-headed staff, bowl, pot, jug and millstone” are exhibited will be a popular place for tourists when presented in an interesting and intriguing way together with the legend. The fountain where milk is said to flow is also a place to visit here. The items used by Şid Abdal in the museum such as staff, bowl and jug should be designed as souvenirs and evaluated within the scope of promotion of the region and tourism. The staff motif thrown from Gülbahçe mentioned in the legend can be revived by erecting a monument or panel showing this event where this staff was thrown. The milk flowing fountain motif mentioned in the legend can also be exhibited by placing signs and panels in different parts of the city for promotional and advertising purposes. Models of the fountain can be made and sold as souvenirs.

The Gülbahçe Saint Legend includes the motifs of “rose” and “rose scent”. These motifs should be evaluated by presenting them as promotional, advertising and souvenirs within the scope of tourism. The “horse load bone motif” mentioned in the Sofu Hoca Legend, which is about war and heroism, should be exhibited on panels as a symbol, and its models should be made, exhibited and sold, which will further increase the interest and curiosity in the region. The construction of monumental tombs or mausoleums in the Gülbahçe Cemetery and Kuzköy, which are related to these two legends, is very important in terms of carrying the cultural heritage to the future and tourism.

These studies will contribute to the further development of tourism in the region and therefore to its economy, thus ensuring the protection, preservation and sustainability of cultural heritage. All these should be done with a cultural heritage management approach in cities.